

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра теорії і методики фізичного виховання

ЗАТВЕРДЖУЮ
проректор з науково-педагогічної роботи
та міжнародних зв'язків

Василь КОБИЛЬНИК

підпис

30

число

червня

місяць

2023 рік

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ
підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою
Середня освіта (Фізична культура)
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)
предметної спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
мова навчання українська

Автор : Олена КЛЮС, кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
старший викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання,
Сергій ПОТАПЧУК, старший викладач кафедри теорії і методики фізичного
виховання.

Обговорено і затверджено на засіданні кафедри теорії і методики фізичного
виховання

Протокол № 5 від 19.05.2023 р.

Завідувач кафедри Юрій ЮРЧИШИН

Ухвалено

радою науково-методичної роботи і забезпечення якості вищої освіти
факультету фізичної культури

Протокол № 7 від 27.06.2023 р.

Голова ради Микола ПРОЗАР

Гарант освітньо-професійної програми Аліна БОДНАР

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1 Практика студентів вищих навчальних закладів України є невід'ємною складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців. Вона спрямована на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами за час навчання, набуття й удосконалення практичних навичок та умінь за відповідним напрямом чи спеціальністю.

1.2 Метою практики є закріплення теоретико-методичних знань, вмінь і навичок студента, що були отримані в процесі навчання на факультеті фізичної культури, формування та розвиток професійного вміння приймати самостійні рішення в умовах закладу середньої освіти, закладів вищої освіти I-IV рівнів акредитації, оволодіння студентами сучасними методами, формами організації фізичного виховання різних вікових категорій, знаряддями праці їх майбутньої професійної діяльності. У процесі професійної підготовки студентів увага всіх відповідальних сторін за проведення практики повинна акцентуватися на розвиткові творчих здібностей і самостійності студента, його умінні приймати професійні рішення та спроможності працювати в колективі.

1.3 Практика студентів факультету фізичної культури проводиться на основі Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, затвердженого наказом МО України від 08.04.1993 р. за № 93, листів Міністерства освіти і науки України від 05.12.2003 р. за № 14/18.2-2097 «Про фахову (переддипломну) практику студентів вищих педагогічних закладів за місцем майбутнього працевлаштування» та від 07.02.2009 р. за № 1/9-93 «Про практичну підготовку студентів». Закону України «Про вищу освіту». Державних стандартів вищої освіти, освітньої програми і навчальних планів та інструктивно-нормативних документів щодо організації і проведення практики студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

2. ВИДИ І ЗМІСТ ПРАКТИКИ

В галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура), освітнього ступеня «магістр», **денної форми здобуття освіти** організовуються і проводяться такі практики:

- виробнича педагогічна практика в закладах освіти (1 курс, 2 семестр, 6 тижнів 9 кредитів ЄКТС, що складає 270 годин).

- виробнича педагогічна практика в закладах освіти (2 курс, 3 семестр, 6 тижнів 9 кредитів ЄКТС, що складає 270 годин);

В галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура), освітнього ступеня «магістр», **заочної форми здобуття освіти** організуються і проводяться такі практики:

- виробнича педагогічна практика в закладах освіти (1 курс, 2 семестр, 6 тижнів 9 кредитів ЄКТС, що складає 270 годин).

- виробнича педагогічна практика в закладах освіти (2 курс, 3 семестр, 6 тижнів 9 кредитів ЄКТС, що складає 270 годин);

2.1 Загальна характеристика бази, цілей та завдань й керівництва виробничою педагогічною практикою в закладах освіти (1 курс, 2 семестр, 6 тижнів 9 кредитів ЄКТС, що складає 270 годин).

База практики – заклади загальної середньої освіти.

Метою практики є удосконалення практичної підготовленості студентів до самостійного і творчого виконання основних професійно-педагогічних функцій вчителів фізичної культури у навчально-виховному процесі закладів середньої освіти.

Завдання практики:

- формування професійних здібностей і психологічних якостей особистості вчителя фізичної культури у відповідності з сучасними вимогами працівника педагогічної освіти;
- зміцнення інтересу в студента до обраної професії;
- формування навички вирішувати конкретні психолого-педагогічні та методичні завдання згідно з умовами педагогічного процесу з учнями старших класів;
- виховання у студентів потреби систематично оновлювати свої знання з фізичної культури з творчим застосуванням їх у процесі самостійної рухової діяльності та удосконалення навичок професійної діяльності з старшокласниками;
- удосконалення у практикантів-вчителів фізичної культури в старших класах педагогічних умінь і навичок та професійних якостей особистості;
- виховання у студентів стійкої потреби в педагогічній самоосвіті та вироблення творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності;
- розвиток у студентів вміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз та об'єктивну самооцінку своєї педагогічної діяльності;

- виховання інтересу студентів у формуванні потреби у фізичному самовдосконаленні учнів;
- ознайомлення з сучасним станом навчально-виховної роботи в школі та з передовим педагогічним досвідом.

Керівництво практикою: кафедра теорії і методики фізичного виховання, кафедра легкої атлетики з методикою викладання, кафедра спорту і спортивних ігор, кафедра педагогіки та управління навчальним закладом, кафедра психології освіти.

Згідно графіку навчального процесу навчальних планів практики мають таку тривалість і терміни проведення

Види практик	Семестр	Терміни проведення за графіком навчального процесу	Форма підсумкового контролю
Денна форма здобуття освіти			
виробнича педагогічна практика в закладах освіти	2	6 тижнів	Диференційований залік
виробнича педагогічна практика в закладах освіти	3	6 тижнів	Диференційований залік
Заочна форма здобуття освіти			
виробнича педагогічна практика в закладах освіти	2	6 тижнів	Диференційований залік
виробнича педагогічна практика в закладах освіти	3	6 тижнів	Диференційований залік

2.2 Загальна характеристика бази, цілей та завдань й керівництва практикою виробнича педагогічна практика в закладах освіти (2 курс, 3 семестр, 6 тижнів 9 кредитів ЄКТС, що складає 270 годин)

База практики – заклади фахової передвищої освіти.

Мета практики полягає у формуванні готовності до цілісного виконання комплексу функціональних обов'язків вчителя фізичного виховання, серед яких: організація навчального процесу, проведення методичної, науково-дослідної та виховної роботи, практичне застосування поглиблених фундаментальних знань з психолого-педагогічних та фахових дисциплін, набутих під час навчання в магістратурі; розвиток уміння

самостійно розв'язувати навчально-виховні завдання, стимулювання потреби постійно підвищувати свою професійну компетентність, подальше програмування стратегії саморозвитку і самовдосконалення у ЗЗСО.

Завдання практики:

- закріплення психолого-педагогічних і фахових знань, їх творче застосування у практичній діяльності викладача закладу фахової передвищої освіти;

- формування навичок творчого, науково-педагогічного та методичного пошуку, оволодіння ефективними інноваційними педагогічними та інформаційними технологіями; формами і методами, навчальної та науково-дослідної роботи;

- оволодіння методами і формами педагогічної діагностики, педагогічного прогнозування та планування навчально-виховного процесу ЗЗСО;

- формування особистісних рис, соціально та професійно значущих якостей, світоглядної та громадянської позиції;

- створення умов для професійного росту магістрантів, оволодіння ними специфікою діяльності вчителя фізичного виховання у ЗЗСО;

- виконання магістрантами практичних навчально-виховних та науково-дослідницьких завдань; розвиток умінь аналізувати та оцінювати свою діяльність, а також корегувати її на основі рефлексії, піклуватися про професійне самовдосконалення;

- поглиблення розуміння сутності основних принципових позицій нової освітньої політики, що проводиться в державі та умов їх практичної реалізації в загальноосвітній школі.

Керівництво практикою: кафедра теорії і методики фізичного виховання, кафедра легкої атлетики з методикою викладання, кафедра спорту і спортивних ігор, кафедра педагогіки та управління навчальним закладом, кафедра психології освіти.

Згідно графіку навчального процесу навчальних планів практики мають таку тривалість і терміни проведення

Види практик	Семестр	Терміни проведення за графіком навчального	Форма підсумкового контролю
--------------	---------	--	-----------------------------

		процесу	
Денна форма здобуття освіти			
виробнича педагогічна практика в закладах освіти	2	6 тижнів	Диференційований залік
виробнича педагогічна практика в закладах освіти	3	6 тижнів	Диференційований залік
Заочна форма здобуття освіти			
виробнича педагогічна практика в закладах освіти	2	6 тижнів	Диференційований залік
виробнича педагогічна практика в закладах освіти	3	6 тижнів	Диференційований залік

2.3 Наскрізна програма практики здобувачів вищої освіти (другого) магістерського рівня спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) факультету фізичної культури є основним нормативним та навчально-методичним документом, що регламентує мету, зміст і послідовність проведення практики студентів на визначених базах практики, підведення підсумків практики та містить рекомендації щодо видів, форм і методів контролю якості підготовки (рівень знань, умінь і навичок), які студенти повинні формувати під час проходження практик. На основі Наскрізної програми практики студентів факультету фізичної культури щорічно розробляється та затверджується робочі програми відповідного виду практики, що входить до комплексу основних навчально-методичних документів (навчально-методичний комплекс), які реалізують завдання освітньої програми, ОПП і ОКХ фахівців відповідної галузі знань і напряму, спеціальності, спеціалізації та відповідає їх змісту щодо знань, практичних вмінь і навичок.

2.4 Зміст практики і послідовність проведення практик на факультеті фізичної культури визначається навчальними планами, графіком навчального процесу, робочими програмами практики, графіком практики факультету.

2.5 Робоча програма практики студентів є основним навчально-методичним документом для студентів і керівників практики від кафедр факультету фізичної культури, кафедр університету і баз практики (керівників і науково-педагогічних працівників ЗВО).

2.6 Випускова кафедра теорії і методики фізичного виховання на основі робочої програми практики може розробляти методичні документи,

навчально-методичні праці, що сприятимуть покращенню якості проведення практики.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Підведення підсумків практики відбувається на останньому етапі практики. Звітна документація подається здобувачами вищої освіти на кафедру для перевірки упродовж трьох днів після закінчення практики. Результати практики узагальнюються публічно на звітній конференції із захисту практики, що відбувається у присутності комісії, до складу якої входять керівники практики від закладу вищої освіти і, за можливості, від баз практики, викладачі кафедр.

Виробнича педагогічна практика в закладах загальної середньої освіти здобувачів вищої освіти завершується диференційованим заліком. Оцінка ставиться за виконання студентами усіх вимог програми практики та якість звітної документації на основі результатів захисту перед комісією. Вона є комплексною, її структурними компонентами є:

1. Фахова підготовка – 60 балів.
2. Підготовка з педагогіки – 20 балів.
3. Підготовка з психології – 20 балів.

Оцінка 90-100 балів “відмінно” ставиться студенту, який на високому рівні виконав в повному обсязі програму практики, проявив при цьому вміння (опираючись на теоретичні знання) правильно вирішувати мету та завдання уроку, проявив в роботі самостійність та творчий підхід, який своєчасно готував і подавав до перевірки документи практики.

Оцінка 82-89 75-81 балів “добре” ставиться студенту, який повністю виконав програму практики. Проявив вміння (опираючись на теоретичні знання) визначати завдання та організацію уроку, знаходити засоби їх вирішення. Він ініціативний, але при виконанні окремих розділів програми практики допустив незначні помилки.

Оцінка 67-74 , 60-66 балів “задовільно” ставиться студенту, який виконав в загальні програму практики, але не виявив глибоких знань, не в повній мірі оволодів вмінням їх використовувати, допускав помилки в проведенні окремих видів робіт практики.

Оцінка 35-59 балів “незадовільно” ставиться студенту, який не виконав основні завдання програми практики, не оволодів теоретичними знаннями, вміннями ставити і вирішувати конкретні завдання уроку та роботи вчителя фізичної культури, не навчився встановлювати педагогічний контакт з учнями, не своєчасно подав документи практики з значними зауваженнями.

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень студентів

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Підсумкова оцінка за шкалою ECTS	Підсумкова оцінка за національною шкалою	
		екзаменаційна	залікова
90-100	A (відмінно)	відмінно	зараховано
82-89	B (дуже добре)	добре	
75-81	C (добре)		
67-74	D (задовільно)	задовільно	
60-66	E (достатньо)		
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	незадовільно	не зараховано
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)		

4. БАЗИ ПРАКТИК

3.1 Практика студентів факультету фізичної культури проводиться на базах закладів загальної середньої освіти, заклади фахової передвищої освіти що відповідають вимогам та забезпечують виконання робочих програм практик.

3.2 Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (факультет фізичної культури) щорічно укладають угоди із базами практики про проходження практики студентами.

3.3 Базами практики можуть бути визначені заклади освіти, що знаходяться у м. Кам'янець-Подільський та населених пунктах Хмельницької й інших областей України, незалежно від їх організаційно-правових форм власності, при умові їх належного кадрового, навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення.

3.4 Студенти факультету фізичної культури можуть самостійно обирати

для себе базу практики і пропонувати її для використання лише при умові погодження всіх питань з керівництвом факультету й університету та керівництвом бази практики.

5. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Під час проходження виробничої педагогічної практики в закладах освіти у здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня формуються загальні компетентності:

Загальні компетентності :

ЗК 01 Здатність цінувати українську національну культуру, виявляти повагу до багатоманітності й мультикультурності суспільства, здатність забезпечити реалізацію зазначеного та до творчого самовиразу (культурна)

ЗК 03 Здатність свідомо та відповідально здійснювати професійну діяльність на засадах поваги до прав і свобод людини, громадянина та реалізувати свої права і обов'язки як громадянина (громадянська)

ЗК 04 Здатність генерувати нові ідеї, виявляти та розв'язувати проблеми у професійній діяльності, враховуючи положення академічної доброчесності й використовуючи адекватні методи дослідження (інноваційна)

ЗК 05 Здатність під час роботи в команді приймати ефективні управлінські рішення, мотивувати людей досягати визначеної мети (лідерська).

Спеціальні компетентності:

СК 01 Здатність враховувати особливості мовного середовища під час здійснення в закладі загальної середньої освіти професійної діяльності (мовно-комунікативна)

СК 02 Здатність формувати зміст різних форм фізичної культури дітей в закладі загальної середньої освіти відповідно до результатів науково-дослідної діяльності, проводити моніторинг необхідних характеристик дітей із використанням сучасних інформаційних технологій та оцінювати результати, враховуючи індивідуальні особливості (предметно-методична)

СК 03 Здатність до передачі навчального матеріалу, що стосується формування умінь, навичок у рухових діях із різних видів фізичної активності, формування знань у питаннях із фізичної культури в закладі загальної середньої освіти на засадах персоналізованого підходу (навчальна)

СК 04 Здатність реалізовувати педагогічні, медико-біологічні, інформаційні технології та самостійно розробляти методики різнобічного розвитку дітей в освітньому процесі з фізичної культури (розвивальна)

СК 06 Здатність визначати і враховувати під час реалізації різних форм фізичної культури психофізіологічні особливості дітей для посилення мотивації, формування позитивної самооцінки, я-ідентичності, ціннісного ставлення до власного здоров'я, здорового способу життя і (психологічна)

СК 07 Здатність виявляти шанобливе ставлення, цінувати особистість кожної дитини та забезпечувати їй можливість керувати власними емоційними станами за допомогою засобів і методів фізичної культури (емоційно-етична)

СК 08 Здатність до рівноправної дії і взаємодії з дітьми, залученими фахівцями при проведенні індивідуальних і групових занять з фізичної культури (педагогічного партнерства)

СК 10 Здатність надавати необхідну підтримку дітям із особливими освітніми потребами під час реалізації різних форм фізичної культури для забезпечення результативного ефекту (інклюзивна)

СК 16 Здатність критично оцінювати власну професійну діяльність та визначати шляхи, способи усунення наявних недоліків в організації, формуванні та реалізації змісту фізичної культури дітей у закладі загальної середньої освіти (рефлексивна)

6. ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРХОДЖЕННЯ ПРАКТИК

ПРН 01 Здійснює комунікацію з дітьми, іншими учасниками освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти на засадах поціновування української національної культури, вияву поваги до багатоманітності й мультикультурності суспільства, творчого самовиразу.

ПРН 02 Здійснює міжособистісну взаємодію з представниками інших професійних груп різного рівня у вирішенні актуальних завдань фізичної культури дітей.

ПРН 03 Здійснює професійну діяльність свідомо та відповідально, поважаючи права і свободи кожної людини та реалізуючи свої права і обов'язки.

ПРН 05 Приймає під час командної діяльності з фізичної культури ефективні управлінські рішення, вміє мотивувати людей до досягнення поставленої мети.

ПРН 06 Ураховує особливості мовного середовища під час реалізації в закладі загальної середньої освіти визначених форм фізичної культури та вирішення інших професійно важливих завдань.

ПРН 07 Формує зміст різних форм фізичної культури дітей в закладі загальної середньої освіти на основі результатів науково-дослідної діяльності з моніторингу необхідних характеристик дітей і оцінювання їхніх результатів із урахуванням індивідуальних особливостей.

ПРН 08 Здійснює освітню діяльність із формування умінь, навичок дітей у рухових діях із різних видів фізичної активності, знань у питаннях фізичної культури на засадах персоналізованого підходу.

ПРН 09 Здійснює різнобічний розвиток дітей під час реалізації різних форм фізичної культури за допомогою самостійно розроблених методик та наявних інноваційних педагогічних, медико-біологічних, інформаційних технологій.

ПРН 11 Використовує дані про психофізіологічні особливості дітей для посилення їхньої мотивації, формування позитивної самооцінки, я-ідентичності, ціннісного ставлення до власного здоров'я, здорового способу життя, у тому числі шляхом керувати емоційними станами за допомогою засобів і методів фізичної культури.

ПРН 12 Ураховує під час професійної діяльності цінність особистості кожної дитини, виявляє шанобливе ставлення до них, спроможний керувати власними емоційними станами за допомогою засобів і методів фізичної культури.

ПРН 13 Виявляє навички командної роботи, вміння рівноправно діяти і взаємодіяти з дітьми під час проведення різних форм фізичної культури, створюючи можливості для самореалізації кожного учасника (творення власних цілей, рефлексія, самоконтроль).

ПРН 15 Використовує інструменти забезпечення інклюзивного навчання: створює доступне освітнє середовище, досягає результативності фізичної активності дітей застосуванням принципів універсального дизайну, розумного пристосування, формуванням інклюзивних цінностей (створення поміж дітей атмосфери взаємо підтримки). Володіє прийомами і навичками надання до медичної допомоги в різних ситуаціях, передусім при погіршенні самопочуття, отриманні травми, інших надзвичайних ситуаціях

ПРН 20 Аналізує можливості особистого професійного розвитку, визначає оптимальні зміст і форми, критерії досягнутих результатів, планує подальші дії з такого розвитку; набуває нових знань, умінь і навичок професійної діяльності, у тому числі взаємодією з іншими вчителями на засадах партнерства, підтримки та долученням до діяльності професійних спільнот.

ПРН 21 Визначає сильні та слабкі сторони власної педагогічної діяльності, відповідність професійних компетентностей чинним вимогам, а також шляхи і способи усунення існуючих недоліків в організації, формуванні, реалізації змісту фізичної культури для досягнення її мети.

Рекомендовані навчально-методичні джерела для студентів-практикантів:

1. Арєф'єв В.Г., Єдинак Г.А. Фізична культура в школі (молодому спеціалісту) : навчальний посібник для студ.навч. закл. 2-е вид. перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2001. 384 с.
2. Гозак С.В., Станкевич Т.В.Метод комплексної гігієнічної оцінки уроку фізичної культури у загальноосвітніх навчальних закладах. МОЗ України. Український центр наукової медичної інформації та патентно-ліцензійної роботи. № 17- 2011
3. Дуткевич Т.В., Конькова Т.І., Римар Л.М., Федорчук Е.І.Навчально-педагогічна практика студентів: програма і методичні рекомендації, К.-П. 2008.
4. Закон України. Про освіту. Відомості Верховної Ради України. 2017 р., стаття 380
5. Закон України.Про фізичну культуру та спорт. Відомості Верховної Ради України . 1994 р., № 14, стаття 80.
6. Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 рокуhttps://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/
7. Концепція Нової української школи. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
8. Навчальні програми з фізичної культури http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/
9. Наказ Міністерства освіти і науки України, 2009 № 518/674. Про забезпечення медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0772-09#Text>
- 10.Наказ Міністерства освіти і науки України, 2010.№ 521. Про затвердження Правил безпеки під час проведення занять з фізичної

культури і спорту в загальноосвітніх навчальних закладах. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0651-10#Text>

11.Наказ МОН України № 486 від 21.07.2003 р. «Про систему організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладів». Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0903-03>

12.Наказом МОЗ України, МОН України N 518/674. Інструкція о распределении учащихся на группы для занятий на уроках физической культуры.Режимдоступа:http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE16789.html

13.Нова Українська школа - <https://nus.org.ua>

14.Нова Українська школа. Концептуальні засади - <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

15.Постанова Кабінету Міністрів України. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року. 2020. №1089. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-п>

16.Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життяhttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text

17.Рекомендації щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивної підготовки серед учнівської молоді на період до 2025 року<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0194729-21#Text1>.

18.Солопчук М.С., Бесарабчук Г.В. Виробнича (педагогічна) практика студентів факультету фізичної культури на базі загальноосвітніх навчальних закладів (в умовах кредитно-модульної системи навчання) К.-П.: Аксіома, 2010. 120 с.

19.Солопчук М.С., Бесарабчук Г.В., Солопчук Д.М., Заїкін А.В. Методики фізичного виховання різних груп населення: навчально-методичний посібник : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. 480 с.

20.Солопчук М.С., Боднар А.О., Бесарабчук Г.В., Солопчук Д.М. Теорія фізичного виховання: опорні таблиці : навчально-методичний посібник Кам'янець-Подільський:Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2013. 148 с.

21.Технології організації рухової діяльності: навчально-методичний посібник [колектив авторів] [Електронний ресурс]. Кам'янець-

Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. Об'єм даних 9,7 Мб. Обл.-вид. арк. 9,4.

22. Courséra — технологічна компанія, що працює в галузі освіти
<https://coursera.org>

23.Prometheus — український громадський проєкт масових відкритих онлайн-курсів, <https://prometheus.org.ua>